Sajjid Kašua

sledování změn

Pistorius & Olšanská

Nepříliš úspěšný arabský spisovatel a novinář, hrdina nového románu Sajjida Kašuy, se živí psaním memoárů na zakázku a zaznamenáváním cizích životních příběhů. Zatímco žije s rodinou ve Spojených státech, dostane zprávu, že jeho otec v Izraeli je těžce nemocný, a vypraví se za ním, aby s ním byl v jeho posledních chvílích. Současně se však chce vypořádal i s traumaty své vlastní minulosti a přítomnosti. Před čtenářem se tak postupně rozplétá tajemstvím opředený příběh podivného manželství se ženou jménem Palestina i hluboké roztržky s rodinou a nuceného odchodu z rodné vesnice. Román, spojující v sobě rovinu osobní i politickou, národní i univerzální, rozehrává témata exilu a vzpomínek, umírání, ztráty vlasti a kořenů i touhy po lásce.

Sajjid Kašua (*1975), palestinsko-izraelský spisovatel píšící hebrejsky, patří k nejvýraznějším izraelským autorům současnosti. Ve svých zčásti autobiografických románech *Tančící Arabové* (2002, česky 2016), *A bylo jitro* (2004, česky 2017) a *Druhá osoba singuláru* (2010, česky 2014) zprostředkovává svou zkušenost příslušníka arabské menšiny v současném Izraeli a podává důležitou výpověď o postavení člověka na pomezí mezi kulturními identitami.

Sajjid Kašua

Z hebrejštiny přeložila
Šárka Melanie Sedláčková

Pistorius & Olšanská
Příbram 2019

Tato kniha vyšla s laskavým přispěním Ministerstva kultury ČR
a Ministerstva kultury státu Izrael

© 2017 Kinneret, Zmora-Bitan,
Dvir — Publishing House Ltd.
Translation © Šárka Melanie Sedláčková, 2019
Afterwards © Magdaléna Křížová, 2019
Typography © Klára Horová, 2019

ISBN 978-80-7579-075-0 (PDF)
ISBN 978-80-7579-052-1 (tištěná kniha)

Věnováno tátovi

KAPITOLA PRVNÍ

1

Sedím před počítačem v obývacím pokoji na manželské koleji a dívám se na starý diktafon značky Sony. Když jsem si ho před téměř dvaceti lety kupoval, byl to jeden z nejlepších modelů. Jeho označení „výkonný diktafon" na mě svého času udělalo takový dojem, že jsem svou zářnou novinářskou kariéru považoval za prakticky jistou věc. Je vybaven přehrávačem kazet standardní velikosti, vnějším mikrofonem, třemi černými tlačítky a červeným tlačítkem pro nahrávání. Opatrně jsem ho dvěma prsty otevřel, přesvědčil jsem se, že se páska uvnitř nezacuchala, a vyndal jsem devadesátiminutovou kazetu značky Maxell, která byla vložená stranou B. Její celofánový obal jsem sloupl před víc než dvěma měsíci. Musel jsem tehdy použít novou kazetu, nemohl jsem nic riskovat. Podle tloušťky cívky navinuté na dvou bílých plastových válečcích na ní bylo asi šedesát minut nahrávky. Obrátil jsem kazetu, vložil jsem ji do přehrávače tak, aby na mě průhledným víčkem hledělo písmeno A, a zmáčkl jsem zpětné převíjení. Cvaknutí černého tlačítka, které vyskočilo do stejné výšky s ostatními, mi oznamovalo, že jsem se dostal na začátek příběhu.

Ten příběh začal kdovíproč u baru restaurace na O'Harově letišti v Chicagu.

Barmanka byla hezká, ale nedokázal jsem odhadnout její původ. Ani moc tmavá, ani moc světlá. Ve formulářích, kde Američané zaškrtávají rasu, když zapisují děti do veřejných škol, chtějí si otevřít účet v bance nebo poprvé navštíví lékařskou kliniku, by se určitě mohla označit za „míšenku" nebo zvolit možnost „ostatní".

Seděl jsem na vysoké barové stoličce a pil svoje druhé pivo. Kufr, který svými rozměry odpovídal kabinovému zavazadlu, jsem opřel vedle a čas od času jsem o něj bezděčně zavadil, abych

se ujistil, že je stále na svém místě. Barmanka, která si toho všimla, mi řekla, že od té doby, co letecké společnosti začaly vybírat poplatky za zavazadla přepravovaná v nákladovém prostoru letadla, kdo může, cestuje s malým kufrem na kolečkách. „Ušetří tím pětadvacet dolarů," řekla, „ale o peníze nejde, vždyť za pití a sendvič, které si koupí na letišti, dají totéž." Letištní obchody jsou koneckonců ty nejdražší. Jde o princip. Tak člověk oželí pár triček, kabát si hodí přes ruku, a navíc se vyhne čekání na zavazadla po přistání a sníží riziko ztráty, obzvlášť když má navazující let.

„Nalijete mi panáka Jamesona?"

„Malého za osm, nebo velkého za dvanáct?" zeptala se barmanka.

„Velkého mi dejte," odpověděl jsem jí. „Bez ledu." Mám všeho všudy pět set dolarů, které mi musejí vystačit na celou cestu, a musím si nechat něco i na dárky, aspoň pár maličkostí, pro děti a možná i na něco pro Palestinu.

„Prosím," řekla barmanka s úsměvem a já jsem jí úsměv opětoval. Byla mladá a pohledná, nebo si ji tak alespoň chci pamatovat. Věk číšníků a barmanů v Americe mě překvapil, jen si nejsem jistý, jestli příjemně, nebo nepříjemně. Když jsme začali s dětmi každý první pátek v měsíci navštěvovat místní restaurace, vypozoroval jsem, že tu obsluhují často i starší lidé. V Jeruzalémě jsou číšníci vždycky mladí, personál nad třicet můžete potkat jedině v orientálních restauracích, které fungují většinou jen přes den. Nevěděl jsem, co si mám myslet o starších číšnících, kterým mohlo být někdy i přes šedesát, nebo dokonce přes sedmdesát. Možná mě napadlo, že je správné, že tu není věkové omezení; to zase klobouk dolů před americkou ekonomikou, že nezaměstnává číšníky a barmany podle věku a vzhledu, ale zajišťuje všem rovné pracovní příležitosti. Na druhou stranu ve mně vždycky probublává smutek, když vidím člověka ve věku svých rodičů, jak mi podává vodu v kelímku, naplněném ledem – nápoje se tady ve Spojených státech servírují vždycky s brčkem – s uctivým: „Prosím, pane."

Kelímky s vodou jsou v Americe obrovské, alespoň v restauracích patřících ke známým řetězcům, které tvoří hlavní nabídku v městečku, kde žijeme. Oba kluci milují TGI Fridays a Buffalo Wild Wings. Dcerka vždycky říká, že je jí fuk, kam se půjde, nejradši by oželela restauraci a zůstala doma, a já jí domlouvám, aby šla s námi, že je důležité, abychom aspoň jednou za měsíc vyrazili celá rodina někam spolu, a nakonec se pokaždé dá přesvědčit. Číšníci postupují vždycky stejně. Přinesou vám vodu a potom předloží jídelní lístky a zeptají se, jestli si dáte něco k pití. Bublinkové nápoje se servírují ve třech velikostech, a jakmile se kelímek vyprázdní, číšníci ho znovu dolijí, bez příplatku. Když se vrátí s pitím, očekávají, že člověk bude vědět, co si objedná. Předkrmy nosí najednou s hlavními jídly. Potom se zeptají, jestli bylo všechno v pořádku a jestli pro vás můžou ještě něco udělat. Pokud odpověď zní: „Díky, máme všechno," vrátí se, zatímco ještě jíte, a položí na stůl účet, většinou v dlouhém úzkém plastovém pouzdře, v němž je kapsička určená pro kreditní kartu. Tady nečekají, že o účet požádáte. „V klidu si dojezte, žádný stres," říkají vždycky se širokým úsměvem. Starší číšníci mě zarmucují, protože je to těžká práce, musejí být dlouhé hodiny na nohou, pobíhat mezi kuchyní a stoly, umývat je, usazovat hosty, obsluhovat je a nosit těžké věci. Lidé v tomhle věku by měli mít jiný život, bez finančních starostí, kvůli kterým musejí pracovat na směny, dokud se udrží na nohou. Nevím, proč mě takovéhle věci vyvádějí z míry, jako by snad byl můj život nějak lepší než jejich. Možná protože se bojím, že mě právě tohle čeká? Vždyť abych si mohl koupit letenku, která mě stála skoro tisíc dolarů, použil jsem izraelskou kreditku své ženy a rozdělil částku na dvanáct stejných splátek, což byl nejvyšší možný počet, abych nemusel platit úrok.

Barmančin výraz nedával najevo, že by se něčím trápila. Někdy se mi zdá, že dovedu číst v lidských tvářích, že dokážu poznat, z jakého prostředí pocházejí, kolik peněz mají na účtu v bance a jestli v mládí rány spíš schytávali, nebo rozdávali.

Jindy mě znepokojuje pomyšlení, jakým způsobem čtou ostatní mě.

Zoufale jsem si chtěl zapálit, ale ve Spojených státech už nejsou na letištích kuřácké koutky. Kuřáky tady nesnášejí, cigarety tu jsou zlozvykem žebráků a kriminálníků. Přesto jsem se zeptal barmanky a ta s politováním odpověděla, že kuřácký koutek tu bohužel není, a dodala, že slyšela, že na jihu, třeba v Atlantě, ještě místa vyhrazená pro kuřáky tu a tam mají, někde za bezpečnostní kontrolou, ale v Chicagu ne. Podíval jsem se na mobil a viděl jsem, že do odletu mi zbývá hodina. Nemůžu to riskovat a jít ven na cigaretu, protože pak bych musel znovu absolvovat celý proces bezpečnostní kontroly, i když bych se asi vrátil i tak včas. Přesto nesmím riskovat, dneska ne. Fronty by mohly být příliš dlouhé. Zakouřím si v Paříži. Tam určitě mají zóny pro kuřáky a na letišti Charlese de Gaulla mi zbývají dvě hodiny, než přesednu na navazující spoj do Tel Avivu.

Whisky budu pít pomalu. Nemůžu si dovolit vypít víc než tohle. Dvě piva a dvojitá whisky musí stačit. Prostě budu jen tak usrkávat a budu se snažit nechat si poslední doušek na poslední chvíli. Tak se udržím pod vlivem alkoholu po celou dobu letu. V letadle už nabízejí jenom levné víno, pivo ne, každopádně ne v ekonomické třídě.

„Tak kampak letíte?“ zeptala se barmanka.

Neměla přízvuk, tedy neměla cizí přízvuk. Já ho mám a vždycky mít budu. Nemám citlivé ucho na rozdíly ve výslovnosti samohlásek, nedělám rozdíl mezi *o* a *u* a mezi *i* a *e* a některé hlásky v angličtině se ani nesnažím vyslovovat po způsobu místních, protože předem vím, že by se mi to nepovedlo. A přes tahle omezení dokážu ve všech jazycích rozeznat cizí přízvuk. Lidé s přízvukem mají jiný výraz ve tváři, který se těžko popisuje.

„Domů,“ odpověděl jsem.

„A to je kam?“

„Do Jeruzaléma,“ řekl jsem, jelikož jsem odhadoval, že to je město, které bude určitě znát, a já si tak ušetřím zdlouhavé vysvětlování.

„Áááá, to je super, tam jsem se vždycky chtěla podívat. Jak dlouho jste tam nebyl?“

„Skoro dva roky. Vlastně něco přes dva roky.“

„Bydlíte v Chicagu?“

„Kéž by,“ pokusil jsem se být zábavný. „V Urbaně-Champaign.“

„Takže Fighting Illini?“ zeptala se, čímž mínila fotbalový tým místní univerzity.

„Go, Illini,“ odpověděl jsem jí, přičemž jsem se tvářil jako hostující akademik, kterého univerzita potřebuje pro jeho nenahraditelné služby.

„Určitě se vám stýská.“

„Moc.“

„To vás rodiče zase budou opečovávat, viďte?“ položila mi s příjemným úsměvem otázku, která by se hodila spíš pro někoho mladšího, ne pro chlapíka se čtyřicítkou na krku.

„To si pište,“ odpověděl jsem po způsobu místních.

„Jídlo je tam určitě skvělé, že?“ zeptala se a já přisvědčil: „Nejlepší na světě.“

„A jak dlouho tam budete?“

„Nevím,“ odpověděl jsem.

A nevím to ani teď.

2

Začalo se stmívat a hodiny na mém telefonu ukazovaly deset ráno, když letadlo přistálo na Ben Gurionově letišti. Americký mobil, s deaktivovanými roamingovými službami mimo území Spojených států, bez připojení k wifi nerozpoznal místní čas. Chicago a Tel Aviv dělí od sebe osm hodin. V Izraeli je právě šest hodin večer. Uplynulo víc než čtyřiadvacet hodin od chvíle, co jsem se rozloučil se ženou a oběma synky. Dcera nevyšla z pokoje, i když jsem tiše klepal na dveře a volal ji jménem. Třeba opravdu spala a neslyšela mě.

Den před cestou jsem dětem sdělil, že jedu do Izraele kvůli důležité práci. Vysvětlil jsem jim, že mi jeden bohatý zákazník nabídl slušnou částku, abych napsal jeho autobiografii. Ujistil jsem je, že tam jedu, jen abych se s ním setkal a nahrál jeho příběh, že hlavní práci udělám, až se vrátím do Spojených států. Zeptal jsem se dcerky, jestli chce odtamtud něco přivézt, a ona jen zavrtěla hlavou. Prostřední syn se mě znovu zeptal, co je to autobiografie, a když jsem mu to vysvětlil, pořád nechápal, jak to, že píšu za ostatní, a proč si nemůžou napsat svůj životní příběh sami.

Objal jsem děti a slíbil jsem jim, že se brzy vrátím. Manželka navrhla, že mě hodí na místní autobusovou zastávku, a přestože mě její nabídka potěšila, raději jsem ji nevyužil, protože to by s námi musely jet i děti, a pro mě představovala každá jízda s dětmi, byť sebekratší, nebezpečí, jemuž je třeba se pokud možno vyhnout. Dojel jsem autobusem na hlavní nádraží a tam jsem přestoupil do jiného autobusu, téměř prázdného, který mě za tři hodiny dovezl na mezinárodní letiště v Chicagu.

Zatímco letadlo pomalu pojíždělo po dráze směrem k terminálu na Ben Gurionově letišti, zkusil jsem, jestli tu přece jen není k dispozici wifi. Když jsme odlétali, připojení zdarma tu nebylo a tehdy jsme ho ani nepotřebovali, poněvadž jsme měli izraelské telefony s balíčkem dat, ale tuhle službu nám telefonní společnost ukončila na mou žádost o půlnoci v den našeho odletu. Pamatuju

si, že jsem hledal tátovo aktuální číslo a potom jsem mu poslal poměrně dlouhou zprávu, v níž jsem mu vysvětloval, že jedeme do Ameriky za prací a studiem, že se mně i mé ženě naskytla vynikající příležitost a že jsme se rozhodli na několik let vycestovat. A že máme tři děti, dceru a dva syny. Potom jsme izraelské telefony vypnuli a nastoupili do letadla.

Teď jsem chtěl zavolat ženě nebo jí poslat esemesku. Napsat jí: „Jak se máte?", v čemž se neskrývá cit stesku ani lásky. Pochopí, že jsem přistál, odpoví uklidňujícím: „Dobře," a pokud by se nedejbože něco stalo, zavolá.

Jeden ze stevardů připomněl cestujícím, že mají zůstat připoutáni na svých místech až do úplného zastavení letadla a zhasnutí kontrolek bezpečnostních pásů, které doprovází zvuk ohlašující, že teď jsme volní, zvuk, po němž jako obvykle vypukne závod mezi pasažéry, kdo se jako první prodere k východu z letadla. Někteří cestující už byli připraveni ke startu a začali postupovat z posledních řad, čímž zatarasili cestu těm na předních sedadlech. Cílem bylo dostat se z letadla co možná nejrychleji. Nacpat se o krok před ostatní. Nezbývalo mi než si po vzoru ostatních prorážet cestu silou, jako by chvost letadla zasáhl požár. Jelikož jsem seděl u okna na jednom ze zadních sedadel ekonomické třídy, musel jsem použít lokty, jinak bych opustil letadlo jako poslední. Dva cestující, kteří seděli vedle mě, se už vyprostili, a když jsem se rozhodl vyrazit, uslyšel jsem francouzskou nadávku od muže, který se vynořil za mnou. Omluvil jsem se, zahradil jsem mu cestu, abych si sundal kufr z úložného prostoru, a zamířil jsem k východu z letadla. Závod mezi cestujícími pokračoval i v nástupním tunelu k terminálu: soupeřili mezi sebou, kdo se dostane první k pasové kontrole, někteří rychlou chůzí a jiní poklusem. Snažil jsem se s nimi nezávodit, ale nedalo mi to, vždyť to je boj a poraženými se v této zemi opovrhuje. Neběžel jsem, ale cestou k pasové kontrole jsem přidal do kroku.

„Jméno otce?" zeptala se imigrační policistka u přepážky s nápisem „Izraelské pasy", když nahlédla do mých dokumentů.

Odpověděl jsem jí a ona mi vrátila pas s vloženým lístkem, který mi povoloval vstup do Izraele. Po zastávce u pasů se cestující hnali k duty free, kde nechali zboží, které si nakoupili před odletem, uskladněné v obrovských úložných prostorách, jaké existují jen na izraelských letištích.

Leden – brzy se stmívá.

Počasí je příjemné, dokonce je poměrně teplo oproti středozápadu Spojených států. Obešel jsem se bez kabátu. Stačil mi tenký svetr. Až pojedu do Jeruzaléma, kde bývá chladněji, vypůjčím si od táty lehký kabát. Máme stejnou velikost, o tom jsem byl vždycky přesvědčen.

V příletové hale už se tísnili příbuzní a přátelé a rozhlíželi se mezi vycházejícími pasažéry. Někteří z nich měli v ruce různobarevné balónky a jedna mladá žena držela kytici. Hledal jsem cigarety, které jsem uschoval v přední přihrádce kufru, a než jsem si zapálil, znovu jsem si pomyslel, že když už jsem dokázal vydržet skoro pět hodin bez kouření, mohl by to být začátek odvykání. Nebo ne? Zapálil jsem si a krátce jsem potáhl, ze strachu, že se mi zase zamotá hlava a málem se skácím, což se mi stává vždycky, když mám mezi cigaretami několikahodinovou přestávku. Doufal jsem, že ze mě netáhne alkohol a že kouření aspoň trochu zahladí stopy po tom všem, co jsem vypil, když jsem čekal na navazující let na letišti Charlese de Gaulla, kde mají kuřácké koutky v podobě skleněných kukaní a já tam kouřil, co hrdlo ráčilo, se svými spoluvězni, hovořícími různými dialekty arabštiny.

Když jsem kráčel k řadě taxíků, stočil jsem dlaň a přiblížil jsem si ji k ústům, vydechl a hned nasál nosem, ale nedokázal jsem poznat, po čem je cítit můj dech. Řidič taxíku, který byl ve frontě první, čekal před autem a vyslal ke mně pohled naznačující, ať sebou trochu hodím. Strojeně se usmál a otevřel zavazadlový prostor. „Není potřeba," řekl jsem mu, „mám jen malý kufr."

„Jak je libo," odvětil s ruským přízvukem.

Posadil jsem se na zadním sedadle napravo a zavazadlo jsem položil vedle sebe.

Uvažoval jsem, jestli se mě taxikář bojí, a uvědomil jsem si, že mě svírají staré známé obavy. Nic se nezměnilo. Nechci vzbuzovat podezření, hněv ani nepříjemné pocity, nechci se setkat s podezřívavou reakcí židovského taxikáře s ruským přízvukem, až zjistí, že veze Araba. Je možné, že by ho to vůbec neznepokojilo a je zvyklý běžně vozit Araby do vesnic uvnitř zelené linie, a kdoví, třeba patří i k davům Izraelců, co navštěvují sobotní trhy v Tiře, o kterých jsem se dověděl z víkendové reportáže na izraelské televizi před několika lety. Na trhy zamíří každý víkend tisíce Židů, kteří navštěvují městečko, jemuž vždycky budu říkat vesnice, shánějí jídlo a zboží všeho druhu a především chtějí prožít sobotu v iluzi, že se jim to finančně vyplatí, v neochvějné víře, že všechno, co je arabské, musí být nutně levné. A jaký důvod vůbec má řidič taxíku, aby se obával vjet do arabské vesnice uvnitř Izraele? Má sice ruský přízvuk, ale ten si uchoval kvůli věku a nesvědčí o tom, jak dlouho tu žije. Kdyby existovala rovnice stanovující vztah mezi přízvukem a věkem v době přistěhování do Izraele, nejspíš bych si vypočítal, že sem přišel před dvaceti lety. Určitě má arabské kolegy, umí rozlišit různé typy Palestinců, lze předpokládat, že se naučil i pár slov arabsky, a přesto mu nedokážu říct, že potřebuju jet do Tiry, svého rodiště, domu svých rodičů a bratří, který jsem léta neviděl. Nedokážu mu říct, že bych se rád vrátil domů, abych se osprchoval, shodil ze sebe břímě cizoty, převlékl se a odpočinul si po celodenní cestě, než se pustím do úkolu, kvůli němuž jsem přijel. Místo toho jsem ho požádal, aby mě odvezl do Kfar Saby, přičemž jsem název města vyslovil tak, že každý izraelský starousedlík by můj přízvuk rozpoznal, ale tenhle řidič ne, tuhle schopnost přistěhovalec nemá, ani když už strávil v Izraeli dvacet let.

„Pojedeme po šestce?“ napůl se zeptal, napůl oznámil řidič. „To je nejrychlejší, protože na čtyřce jsou teď pořád zácpy. Hrůza. Poslyšte, vy kouříte? Viděl jsem vás předtím zahazovat cigaretu.“

„Ano.“

„Tak si klidně můžete zapálit i tady, jen si otevřete okýnko.“

„Díky.“

„Já jsem přestal před deseti lety. Kdysi jsem vykouřil dvě krabičky za den, čtyřicet cigaret. A pak jsem s tím seknul a od té doby nic, deset let jsem si ani jednou nezapálil, ale něco vám povím. Pořád mi to voní a cigarety mi pořád chybějí."

Stiskl jsem tlačítko a stáhl okýnko do poloviny, než jsem si zapálil. Do auta pronikl chladný vzduch, nastavil jsem mu tvář a pokoušel se přijít na to, jak moc se mi stýskalo. Zhluboka jsem se nadechoval, nasával Izrael, protože jsem v několika knihách četl, že ze všech tělesných smyslů se nostalgie nejvíc projevuje čichem. Vždycky se tam psalo o lidech, kteří si vybavili vůni půdy, pomerančů, vzduchu a moře. Snažil jsem se, ale do nosu mi nevystoupila žádná zvláštní vůně vzpomínek, možná proto, že vůně rychlostní silnice z letiště na dálnici číslo šest nebyla vůní mého dětství nebo vlasti, tak jak jsem ji znal.

Je to snad zrada? ozvaly se ve mně výčitky, že necítím vůni stesku, o níž jsem četl v básních. Ale hned jsem pocit viny zaplašil. Nemusím přece poznávat staré známé vůně, abych dokázal, že se mi stýskalo, nepotřebuju nikomu nic dokazovat. Dlouhá léta teskním po domově a den co den myslím na návrat, na mizérii cizoty a smutek vykořenění.

Až přijedu do Tiry, určitě mě zasáhne známá vůně domova, vůně dětství a kopřiv po dešti. Až vstoupím do domu svých rodičů, až mě obklopí vůně mého otce – odjakživa a už navždycky směs Old Spice a cigaret – určitě se hořce rozpláču.

3

„Jaká je vaše první vzpomínka?“

To byla první otázka, kterou jsem pokládal lidem, s nimiž jsem dělal rozhovor, hned jak jsem stiskl červené tlačítko nahrávání na diktafonu.

Jaká je moje první vzpomínka? ptám se někdy sám sebe, tak jako se ptávám svých klientů.

Pamatuju si mámu, jak mě budí uprostřed noci, vypadá vyděšeně a nervózně, posadí si mě na ramena a já si vzpomenu, že jsem nechal pod polštářem novou krabičku pastelek, kterou jsem dostal jako dárek, a trvám na tom, že si ji vezmu s sebou. Natahuju ruku na místo, kam jsem pastelky schoval, ale nedosáhnu na ně. Musíme spěchat, autobusy za chvíli odjíždějí a my ještě potřebujeme dovézt babičku do centra vesnice, na prostranství před starou bankou Ha-poalim, tam se rozloučíme s ní i s ostatními poutníky, kteří poprvé od války dostali povolení vydat se na pouť do Mekky.

Nebo je to možná vzpomínka, jak se opírám zády o nízkou zídku v první školce, kterou otevřeli v Tiře, ve čtvrti vzdálené od našeho domu. Ve školce, kam mě rodiče posílali, aby mohli oba chodit do práce. Opírám se o zídku a dívám se na děti, jak si hrají v kovových autíčkách s malými sedadly a vrzajícím volantem, kterým se dá donekonečna otáčet oběma směry. Kolem je pískoviště a houpadla ve tvaru koně a aeroplánu a já se dívám na děti a brečím, čekám, až si mě rodiče přijdou vyzvednout, a nedokážu pochopit, jak to, že všechny děti nestojí jako já zády k zídce a nebrečí, dokud si pro ně nepřijdou rodiče. Celého mě pohlcuje smutek a neschopnost pochopit ostatní děti a postupně si uvědomím, že vedle mě stojí paní učitelka a dívá se opačným směrem. Chvíli mi trvá, než mi dojde, že mluví o mně, když říká: „Takový je vždycky, nehraje si, nechce poslouchat pohádky, nebaví se s ostatními dětmi,“ a já se ohlédnu a zjistím, že mluví s tátou, který stojí úplně mimo školku, na druhé straně zídky

z hrubých cihel, přímo za mnou. Otočím se a spatřím ho a on se na mě usměje, pocuchá mi vlasy a hned zamává šedým látkovým kapesníkem, který si všechny děti ve školce musejí nosit s sebou. „Zapomněl sis kapesník," říká a usmívá se na mě. Kdysi mě tahle vzpomínka naplňovala štěstím, dokud jsem ji nezapracoval do autobiografie jednoho ze svých prvních zákazníků, a od té doby se štěstí té vzpomínky vytratilo a zůstalo z ní jen pár lhostejných výjevů.

Nepochybuju o tom, že se obě ty události skutečně přihodily – nevím, která z nich se odehrála dřív –, ale neustále si je znovu vyvolávám v paměti, dvě vzpomínky, které mě provázejí od dětství až podnes. Kromě nich si toho z dětství moc nepamatuju a nedokážu si vybavit žádné další vzpomínky kromě těch, které se mi vryly hluboko do paměti a stále znovu se mi spontánně vybavují, dál jsou pro mě určující, i když už je to tak dávno. Ty věci se staly, vůbec si nepřipouštím možnost, že by se nestaly, ale stejně nechápu, jak je možné, že vidím v těch dvou vzdálených vzpomínkách sám sebe. Jak to, že si pamatuju na kluka neseného na máminých ramenou, který natahuje ruku po krabičce pastelek a ne a ne na ně dosáhnout? Jak je možné, že vidím toho kluka, jak brečí, místo toho, abych tam opřen zády o zídku ve školce brečel já, jak je možné, že se dívám na toho kluka, jemuž poskočí srdce, když uvidí svého tátu, a ten kluk už nejsem já?

Za chvíli, až se přiblížíme k Tiře, určitě ucítím vůni stromů, které jsou dávno pryč, ucítím vůni mraků, jahod, fíků, které jsem v létě trhal s tátou, jenomže teď není sezóna fíků a na místě, kde kdysi rostly fíkovníky, postavili opravnu výfuků. Za chvíli ucítím ve vzduchu svůj vzdálený pokoj, postel, matraci a polštář, a ta vůně bude neustále sílit, zatímco taxík, který mě veze někam úplně jinam, bude polykat kilometry na sever, k mým dětským vzpomínkám.

4

„Tady vám to vyhovuje?“ zeptal se taxikář, „nebo chcete zajet až k bráně?“

„Tady je to skvělé,“ ujistil jsem ho, když jsem pochopil, že tady znamená vstup do Meirovy nemocnice v Kfar Sabě, kam mě na mou žádost dovezl.

Taxík zastavil směrem k severu, k Tiře. Ještě pět minut jízdy a mohl bych být doma. Podíval jsem se doprava, abych se ujistil, že hromadné taxíky, které spojovaly Kfar Sabu s Tirou, stále ještě parkují tam, kde jsem před necelými čtrnácti lety naposledy do jednoho z nich nastoupil. A doopravdy čekaly na tomtéž místě, jenže teď tam byla i cedule s kresbou taxíku, která změnila nepovolené stanoviště v oficiální.

„Bude to za sto sedmdesát šekelů,“ oznámil ruský řidič, čímž mi připomněl, že nemám izraelské peníze.

„Moc se omlouvám,“ řekl jsem mu, zatímco jsem šátral v peněžence v očekávání zázraku, který promění americkou měnu v izraelskou, „stačilo by vám padesát dolarů?“

„Bohatě,“ ujistil mě, když jsem mu podal bankovku a naznačil mu, že mi nemusí vracet, i když vím, že v Izraeli se taxikářům spropitné nedává.

Řidiči hromadných taxíků pokuřovali a čekali, až první vůz v řadě nashromáždí sedm pasažérů a odjede do Tiry. Když jsem přecházel silnici směrem k Meirově nemocnici, připadala mi větší, než jsem si ji pamatoval: přibylo několik nových budov a u vchodu postavili budku pro ochranku a kovový turniket, který umožňoval vstup po jednom do kabinky bezpečnostní kontroly.

Nedokázal jsem se dostat přes turniket s kufrem na kolečkách.

„Počkejte na ochranku,“ řekl mi s arabským přízvukem mladík stojící za mnou a já jsem se pokoušel odhadnout, jestli není z Tiry, třebaže mě oslovil hebrejsky. Lidi z Tiry se navzájem poznají. „Řeknu strážnému,“ prohlásil a protlačil se turniketem.

„Kam to bude?“ zeptal se strážný, ještě než otevřel dveře bezpečnostní kabinky.

„Jdu navštívit tátu.“

„Jaké oddělení?“

„Kardiologie.“

„Tak to je tamhle v té výškové budově.“

„To je ta nová?“

Mladík od ochranky nechápal, co mám na mysli, pro něj ta budova existovala vždycky, stála tu dřív, než se narodil. Ukázal jsem na vysokou budovu, kterou určitě postavili před víc než třiceti lety, a strážný přitakal.

Meirova nemocnice. V arabštině jsme to jméno komolili a nikdy jsme tomu neříkali nemocnice, *mustašfá*, jen Meir, což jsme vyslovovali po arabsku Máír. „Dostal žádanku do Máíra,“ říkali jsme, protože bez žádanky z místní zdravotní kliniky se do Máíra nedostanete, pokud to není opravdu akutní. A žádanka do Máíra, když jsme byli malí, byla důvodem k hrdosti, doklad toho, že jste opravdu vážně nemocní. Mě jednou poslali do Máíra, když jsem se praštil do nohy. Napuchla mi a zmodrala a místní doktor řekl tátovi, že potřebujeme rentgenový snímek, a dal nám papír s razítkem, který mě odkazoval do nemocnice. Snímek žádnou zlomeninu neodhalil a mně bylo moc líto, že nemám nic zlomeného a jen jsem marnil tátův čas.

Když jsem vyrostl, občas jsem ho doprovázel na návštěvy hospitalizovaných příbuzných. Tenkrát to byla svým způsobem povinnost a příbuzní nemocného trávili v nemocničních čekárnách celé dny. Ženy přinášely jídlo a muži se starali o přísun čerstvé kávy v jakoukoli denní hodinu. Když jsem byl na střední škole, nechali mě samotného u lůžka strýce z máminy strany, utrpěl vážné zranění při dopravní nehodě a lékaři bojovali o jeho život. Po operaci, která trvala celou noc, se jeho stav zlepšil a ráno už otevřel oči a mluvil. Všichni muži v rodině se museli vrátit do vesnice a zúčastnit se pohřbu jeho syna, který nehodu nepřežil.

Strýc nevěděl, že se jeho syn zabil, a když se ptal, odpověděli mu: „*Al-hamdu li-lláh*, je v pořádku.“ Když ho chtěl vidět, tvrdili, že leží v nemocnici v Petach Tikvě, ale že se mu daří dobře a bude v pořádku a že teď je důležité, aby se strýc staral o své vlastní zdraví. Muži, kteří nechtěli nechat strýce bez dohledu, mě požádali, jelikož jsem byl už dost velký, bystrý a spolehlivý chlapec, abych zůstal u něj, dokud se ostatní nevrátí z pohřbu a nezařídí stan pro truchlící. Řekli, že mám jejich důvěru a že se strýc nesmí nic dozvědět, protože jeho stav ještě není stabilizovaný, a musíme počkat, dokud se po operaci nezotaví, a až potom mu dospělí sdělí, že přišel o nejstaršího syna.

„Proč nepřišla na návštěvu teta?“ ptal se po své manželce, hned jak jsme v nemocničním pokoji spolu osaměli.

„Nevím, strejdo,“ odpověděl jsem mu. „Určitě bude u syna v Petach Tikvě.“

„Pokud teta nepřišla ke mně a je celou dobu s ním, tak je na tom špatně.“

„Ne, strejdo,“ odpověděl jsem, „ne, byla tu za tebou, když tě operovali. Odešla chvíli předtím, než ses probral.“

„Viděl jsi ho?“ zeptal se a já, který jsem právě toho rána viděl jeho mrtvé tělo, jsem odpověděl, že ano, viděl jsem ho a je „úplně v pořádku, je to zlatý kluk, ptal se po tobě a potom jsme si hráli tu hru s hady a žebříky, jak ji má rád. Porazil mě čtyři jedna.“

„Ano, tuhle hru má moc rád,“ řekl strýc a usmál se. „Abys věděl, jen tobě teď věřím a jsem klidný, myslel jsem, že mi dospělí lžou, dospělí pořád lžou.“

„Ne, strejdo,“ odpověděl jsem mu, „já nikdy nelžu,“ a přísahal jsem při Bohu.

Opatrně jsem táhl kufr, aby kolečka ve vstupní hale nového křídla Meirovy nemocnice příliš nerachotila.

Bylo sedm hodin místního času, to znamená, že v Illinois je teď jedenáct dopoledne. Je neděle a děti by měly být doma. Musím se ujistit, že jsou v pořádku, protože manželka by se

mohla najednou rozhodnout, že se nimi vydá ven. Doufám, že nikam nešla, snad chápe, že si dělám starosti, že situace je napjatá a že by neměla děti vystavovat nebezpečí. Prosím tě, jak můžu vystavit děti nebezpečí, když jdeme jen do knihovny? slyšel jsem ji v hlavě, jak se se mnou pře. Jen aby dnes nesněžilo, vždyť ona by klidně odvezla děti autem, i když sněží. Neví, co je to náledí, a není ochotná poslouchat, že taková smrt při smyku na náledí je záležitostí zlomku vteřiny. Všichni jezdí autem, úplně ji slyším, jak říká, zatímco kráčím k výtahu v přízemí, a jak mě obviňuje, že kdyby to záleželo na mně, celá ekonomika by se zastavila s prvním deštíkem.

Sedm, to je čas, kdy obchody v přízemí nemocnice zavírají. Mladá prodavačka v obchodě s dárky zajela dovnitř s kovovým vozíkem, k němuž jsou přivázané balónky s přáním „Všechno nejlepší“ a „Brzy se uzdrav“. I brány knihkupectví se zavírají a jen kavárna naproti němu, pobočka velkého řetězce, je ještě otevřená. Měl bych tátovi koupit dárek, napadlo mě najednou, přece jen jsem ho čtrnáct let neviděl.

„Kardiologie?“ zeptala se asi padesátiletá unavená žena, která vyšla z výtahu v zeleném úboru nemocničního personálu. Usoudil jsem, že je to zdravotní sestra, třebaže nedokážu rozpoznat nemocniční profese podle oděvu. Když jsem byl malý, myslel jsem si, že všichni, kdo v nemocnici nosí stejnokroje, jsou lékaři, a teprve postupně jsem pochopil, že i uklízeči, kteří nás někdy zdravili arabsky, nebo pajdavý mladík, který tlačil prázdný vozík, všichni nosí nějaké uniformy.

„Kardiologie je ve čtvrtém patře.“

5

Táta je drobný. Táta je bledý. Oči má hluboko zapadlé. Díval jsem se na tátu a snažil jsem se sledovat jeho dech, pozoroval jsem hrudní koš a pokoušel se zachytit nádechy a výdechy, znamení toho, že plíce se roztahují a vyprazdňují, zaznamenat pohyby – byť nepatrné – tenkého nemocničního prostěradla s Davidovými hvězdami, které tátu přikrývalo. Tak jsem si počínal u svých dětí, takhle dosud zkoumám každý večer nejmladšího syna, přestože je mu už skoro pět, než odejdu od jeho postýlky. Když se mi nedaří vysledovat známky dýchání, přiblížím ucho k jeho pusince, zatímco spí, zavřu oči a snažím se naslouchat, a když nic neslyším, nakloním se ještě blíž, abych pocítil na pravé tváři závan teplých výdechů.

Chtěl bych teď cítit na tváři tátův dech, ale kyslíková maska mi brání se ujistit, že dosud žije.

Tolik jsem se bál téhle chvíle a tolikrát od té doby, co si vůbec něco pamatuju, jsem už myslel na smrt svého otce. Jeho smrt mi dělala starosti víc než smrt kohokoli jiného a ve všech těch černých scénářích, které jsem si představoval, to vždycky nějak souviselo se selháním srdce, a tyhle obavy mě začaly doprovázet ještě předtím, než jsem se dozvěděl o nebezpečí ukrytém v cigaretách, které kouřil.

„Srdeční záchvat," slyšel jsem v dětství říkat lidi, když mluvili o náhlém úmrtí. „Srdeční záchvat" je jistá smrt. Když jsem byl malý, nevěděl jsem, že je vůbec možné po infarktu dál žít. „*Sakta qalbíja*," říkali a mně to vždycky znělo jako pád srdce, *saqta qalbíja*, a copak člověk může žít potom, co mu spadne srdce?

„Co je mi?" zeptal se táta slabým hlasem, když si sundal kyslíkovou masku, která mu přikrývala ústa a nos. „Měl jsi srdeční záchvat, tati," odpověděl jsem mu potichu a jeho oči jako by se začaly rozpomínat.

To jsi ty? Kdy jsi vůbec přijel? Pokusil se usmát.

Dorazil jsem večer, spal jsi.
Kolik je hodin?
Dvě.
V noci?
Ano.
Jak se daří tvé ženě a dětem?
Pozdravují tě.
Jsou v Tiře?
Ne. Přijel jsem sám.
Byl jsi doma?
Zatím ne.

„Mohl bys mi přinést trochu vody?“ řekl chraplavě a olízl si vyschlé rty. Láhev vody stála na nočním stolku vedle postele. Uvolnil jsem kyslíkovou masku a přiblížil jsem mu láhev ke rtům. Nedokázal zvednout hlavu a ústa otevřel jen s obtížemi. Nevěděl jsem, jak mu dát napít, leda mu zkusit nalít trochu vody do úst.

„Co to děláte?“ obořila se na mě s ruským přízvukem sestra, která vešla do pokoje, „chcete ho snad zabít?“

Zprudka otevřela zásuvku a z ní vytáhla černé plastové brčko. „Nate, tímhle, ale opatrně, dejte mu to do pusy a on bude pomaloučku pít.“

Udělal jsem, jak říkala. Držel jsem láhev vody nakloněnou ve správném úhlu a táta jemně tiskl rty brčko a pomalu sál.

„Ne,“ řekl jsem sestře potichu, zatímco jsem se snažil ovládat hlas, aby z něj nevyčníval zlobný podtón, který mi sevřel spánky.

„Co ne?“ zeptala se sestra.

„Nechci svého otce zabít.“

„Cože?“ řekla s netrpělivým výrazem, vůbec nechápala, o čem mluvím. „Až dopije, nasaďte mu zpátky kyslíkovou masku, zvládnete to?“

~~„Vždyť už jsi mě zabil,“ představil jsem si jeho šepot.~~

Táta usnul, nebo se mu možná jen znovu zavřely oči a zapadly do důlků. Je to spánek? Je to pořád ten samý spánek, který mu byl kdysi tak drahý? Tentýž spánek, který vyhlašoval v sobotu

odpoledne a který jsme byli povinni respektovat, dbát na ticho, nepobíhat po domě, netřískat dveřmi a nehrát si s míčem na dvoře? Spánek, o němž jsme věděli, že jeho narušením bychom na sebe přivolali trest? Podobá se spánek člověka otupělého prášky spánku toho, kdo únavou usne v posteli? Je spánek člověka, který se na něj obřadně připraví, umyje se, vyčistí si zuby, dojde si na záchod a obleče si pyžamo nebo naopak zůstane ve spodním prádle, blízký tomuhle spánku vynucenému? Podobají se sny pacientů v nemocnici snům těch, kteří spí doma?

„Na co myslíte, když se uložíte do postele?" byla další z pravidelných otázek, kterou jsem pokládal svým klientům. Většinou lidé vyprávěli, že myslí na věci, které pro ně podle všech předpokladů měly být opravdu důležité, tedy na děti, vnoučata, manželku a na politiku. To byl také záměr téhle stálé otázky. Neočekával jsem, že mi budou popisovat něco nad rámec toho, jak chtějí být po smrti vzpomínáni.

Napsaná vzpomínka musí být hezká, a pokud jsem cítil, že by poskytnutý materiál mohl zpovídané v očích čtenářů jejich autobiografie znevážit, upravoval jsem jejich sny, mazal jsem věty nebo je přidával, a někdy jsem dokonce vymýšlel lidem nové sny a jiné myšlenky, které je při ulehnutí provázely. Vkládal jsem do memoárů svých klientů sny, které se jim nikdy nezdály, a většinou, když potom procházeli návrh textu, který jsem jim zaslal ke schválení a ke korektuře před tiskem, se jim jejich literární zobrazení líbilo a byli přesvědčeni, že tohle byla opravdu skutečnost, tak jak ji prožívali, a že přesně takhle každý večer usínali.

Jeden z prvních zákazníků, jehož příběh jsem sepsal, mi vyprávěl, že od té doby, co se odstěhoval do domova důchodců, usíná tak, že se snaží myslet na všechny ženy, po nichž kdy toužil. To jsou jeho nejhezčí vzpomínky, vyprávěl mi, a když si je vybavuje, pociťuje přitom štěstí, i když je to jen vzpomínání. Každou noc začíná od začátku, dětskými láskami ze základní školy a ze sousedství, o nichž nevěděl nikdo, milovaný objekt nevyjímaje, a pak postupuje dál, k dalším rokům a dalším láskám,

dokud se v tom neztratí nebo neusne, záleží, co přijde dřív. Tuhle vzpomínku, kterou jsem podle svého zvyku přepsal z nahrávky slovo od slova, jsem v textovém editoru označil a smazal. Nezačlenil jsem ji do jeho memoárů, které byly sledem válečných hrdinství v bitvách, jichž se účastnil, třebaže to byla jediná z jeho historek, která mi utkvěla v paměti.

6

Na co myslím, než usnu?

Kdysi, když jsem nemohl usnout, představoval jsem si sám sebe jako vojáka, přestože jsem nikdy nebyl v armádě a jediná zbraň, kterou jsem kdy držel v ruce, byla dětská pistolka. Měl jsem na sobě zelenou uniformu, ale nevěděl jsem, za koho bojuju. V těch imaginárních hrách na válku před spaním jsem pokaždé byl v obranném postavení, představoval jsem si sám sebe, jak bráním náš dům. Válka se pokaždé odehrávala v blízkosti našeho domu, nedaleko postele, do níž jsem uléhal. A tak jsem si představoval, jak ležím celý zablácený v zákopu, snažím se zadržet útoky nepřítele bez tváře a beze jména, kladu malé granáty k obrovským tankům, přebíhám z úkrytu do úkrytu ve čtvrti, kterou dobře znám, využívám dokonalou znalost terénu ve svůj prospěch. Granáty z děl mi sviští kolem uší, ale nezraní mě, zato každý můj výstřel znamená jistý zásah.

Když jsem byl malý kluk, bránil jsem náš dům v Tiře, když jsem se stal otcem, bránil jsem náš dům v Jeruzalémě, ale když jsem se přestěhoval do Illinois, nedokázal jsem bránit nic. Nevěděl jsem, kde se ukrýt, odkud přijde útok a ze kterého směru vyrazí nepřátelé.

Už jsem nemohl usínat tak, že bych si představoval sebe jako vojáka, který bojuje o náš starý dům. Tyhle hry na válku se mohly odehrávat jen poblíž domu, v němž jsem se uložil ke spánku. Kdysi jsem zvítězil v každé bitvě nebo jsem alespoň usnul během boje, dřív než nepřítel vnikl do domu, ale od přestěhování do Illinois se vzdávám, ještě než bitva začne, vleklá kapitulace před nespavostí.

Máma, starší bratr a jeho žena, kterou jsem viděl poprvé, seděli na lavičce v malé čekárně vedle tátova nemocničního pokoje. Máma měla oči opuchlé od pláče, a když mě spatřila, plakala ještě víc. „Proč jsi neřekl, že přijedeš?“ ptala se a nevěděla, jestli mě smí obejmout.

„Co tu děláš?“ zeptal se starší bratr, „proč ses vrátil?“

„Mlč,“ přikázala mu máma, „teď ne, ne v nemocnici. Je to tvůj bratr, přestaň.“

„Větříš smrt a přišel sis vzít, co zbylo?“ osopil se na mě bratr a máma plakala a prosila ve jménu Božím, abychom toho nechali, teď není vhodná doba na hádky a jsme přece bratři. „Nech ho být,“ prosila i bratrova žena a vzala ho za ruku, „chceš dělat v nemocnici ostudu?“

„Běž domů,“ požádala ho máma a obrátila se ke své snaše, „prosím vezmi svého muže odsud pryč.“

„Pojď, půjdeme,“ řekla jeho žena a zatahala ho za ruku, „vrátíme se domů.“

Máma mě doprovodila do pokoje na jednotce intenzivní péče, kde leželo scvrklé tátovo tělo, napojené na přístroje a hadičky, zatímco kovové zařízení vedle lůžka nadouvalo a vyprazdňovalo jeho plíce tempem určovaným stiskem tlačítka. Nevěděl jsem, jestli se k němu smím přiblížit, dotknout se ho, obejmout ho nebo ho vzít za ruku, jak jsem to viděl ve filmech. Nakonec jsem se jemně dotkl jeho ruky a on nijak nereagoval.

Máma mi vyprávěla spoustu medicínských podrobností, kterým jsem úplně nerozuměl. Podařilo se mi pochopit, že tátu hospitalizovali kvůli slabosti, zvracení a silným bolestem zad. Že zpočátku vůbec nevěděli, co s ním je, a nechali si ho tam několik dní na pozorování a různá vyšetření, v jejichž průběhu se jeho stav postupně zhoršoval, a že ráno v den mého příjezdu ho zasáhla silná bolest na hrudi. Vyšetření EKG ukázalo, že prodělal akutní srdeční záchvat, a převezli ho na operační sál, kde mu zavedli katétr do dvou tepen nebo žil, nejsem si jistý. Máma mi také řekla, že mezitím začaly přicházet výsledky z vyšetření provedených před infarktem a ukázalo se, že táta má rakovinu plic v pokročilém stádiu, která se už rozšířila do kostí a do jater.

Jak se má tvoje žena? A jak se daří dětem? Pochopila jsem to správně, že už máš dvě?

Tři. Dceru a dva kluky. Mají se dobře, pozdravují vás.